

ЧЕРНИТЕ ДУПКИ

на българската енергетика

**ВНИМАНИЕ!
ВИСОКО НАПРЕЖЕНИЕ?**

Предговор
към второто издание 2013 г.

Иван ЧАЛЪКОВ

Иво ХРИСТОВ

Тихомир МИТЕВ

Допълнение
към второто издание 2013 г.

Мартин Й. ИВАНОВ

ПРЕДГОВОР КЪМ ВТОРОТО ИЗДАНИЕ

*В памет на българските
енергетици и инженери,
които не издържаха
издевателствата на „прехода“!*

Тази книга се появи в студения март на 2011 г. Тя бе резултат от изследване, започнало повече от две години преди това. Това изследване ни струваше много усилия, огорчения и неразбиране, но и ни направи щастливи от срещите и разговорите с читавите български инженери, техници и икономисти. Съвсем не между другото именно на тях дължим стабилността на нашата енергийна системи през двадесетте години на „велика криминална революция“ (Станислав Говорухин), през които продължи разпадът на българското общество.

Тази книга представя особен *социотехнически анализ*, т.е. разглеждайки (де)еволюцията на енергийната система на България в последните двадесет и четири години, тя не остава самоцелно нито при собствено техническите ѝ параметри, нито се занимава само преимуществено с нейните икономически, организационни или кадрови аспекти. Макар понякога да бяхме критикувани от наши колеги социолози за многото технически и икономически детайли в книгата, спецификата на предмета ни накара да не пренебрегваме (но и да не привилегираме) никой от тези пластове. Днес, помалко от месец след проведения референдум относно развитието на ядрената енергетика у нас, и на лаика е безпределно ясно, че тъй като в естеството на една технология са закодирани и възможните вектори на политическата и икономи-

ческата ѝ употреба, сериозният анализ няма как да подмине особеността на конкретната технология и пространствата, които тя по подразбиране отваря. Благодарение на характера на избора от нас изследователски подход успяхме да фиксираме онези свързки на видимите и невидими властови мрежи в сектора, в и чрез които до голяма степен се запли- таха и постсоциалистическите трансформации у нас. Има пряка връзка между „Мрежите на прехода“ (предишната ни книга в изд. „Изток-Запад“), енергийните мрежи и „Силата (властта) на тока“ (каквото беше първоначалното заглавие на този изследователски проект). Всъщност се оказа, че раз- криването на специфичната (де)еволюция на българската енергетика в годините на прехода е „привилегирана“ глед- на точка за безмилостна дисекция на облика и модела на ре- алните властови и икономически механизми, господстващи у нас през последните над двадесет години.

За четирите месеца след излизането на книгата беше продаден половината от тиража, като тя практически се изчерпа от пазара година след това. В интернет се появи- ха множество позитивни отзиви и коментари. Тогава ни се обадиха от един от големите чужди инвеститори в българ- ската енергетика с молба да разрешим нейния превод. При- ехмe с удоволствие и работата по този превод дори започ- на, но серия от случайности попречи начинанието да бъде изведено до успешен край.

В същото време появата на книгата бе negliжирана от основните медии, бихме казали демонстративно. В един от водещите национални седмичници, интересите на чийто издатели бяхме засегнали, решиха повече да не публикуват статии на нейните автори. Отговорните български инсти- туции, свързани с енергетиката, също не проявиха интерес към нея – което за съжаление няма как да не породи съм- нението, че не е имало интерес от промяна на „системата“. Постепенно книгата, нейните тези и проблемите, които тя поставя, бяха изместени и заличени от актуалния публи- чен дебат.

Да сме наясно. Казваме това не от накърнено себелюбие и – пази боже – гордост и суета, а защото проблемите поставени в тази книга се актуализираха с ужасяваща мощ в събитията от февруари 2013 г. По ирония на съдбата, две седмици по-рано в голям национален всекидневник трябваше да се появи наше интервю. То бе спряно. Може би защото в него отново напомняхме, че системните проблеми в българската енергетика, разгледани в книгата, не само че не са изчезнали, а продължават да се задълбочават и да експанзират в нови и уродливи форми в области като сектора на възобновяемите източници на енергия (вж. добавената в това издание авторска статия на докторант Мартин Й. Иванов) и други. В това интервю припомняхме и странния феномен, описан в книгата, за запазване сенчестите практики в енергийните дружества (електроцентрали, ЕРП и т.н.) и след тяхната приватизация – в редица случаи те продължават да декларират нищожни печалби чрез скрити трансфери към свързани подизпълнители, раздути разходи, неясни инвестиции и т.н. Всичко това – както и при държавните дружества – за сметка на крайния потребител.

На фона на последните събития, negliжирането на книгата във водещите медии и сред отговорните управленски фактори в страната далеч не е случайно, а знак, който потвърждава нейната основна теза. *Настоящият „дизайн“ на българската електроенергийна система е структуриран така, че да изсмуква национален доход в полза на ограничен олигархичен кръг, метафорично наречен в едно от нашите интервюта „десетте семейства“.* На нашите читатели трябва да е ясно, че поименното споменаване на тези „семейства“ с нищо няма да разреши системния проблем. Ако той не бъде решен, на тяхно място със сигурност ще се появят други. Тук не става дума просто за нечия зла воля – например съвсем не е утешение, че някои от тези семейства вече са от други, „цивилизовани“ държави. Дошли тук, те играят по местните правила.

Този системен проблем не се решава вече 24 години. Оказа се, че и след 2004 г. простото транспониране на законодателството и правилата на Европейския съюз у нас не води до транспониране на съответните европейски практики – в енергетиката, в икономиката, в политиката, в медиите и в повечето други социални сфери. Системният проблем (или дефект) на нашето общество остава.¹ Той обаче не се крие в някакъв специфичен български „ген“, културен или народопсихологически, за чиято промяна трябва да чакаме поколения наред. (Който не иска да решава действителните проблеми, се занимава с „генетика“ – нещо удобно, безопасно; но и безполезно.) За изминалите повече от двадесет години стремежът на милиони български граждани за достоен живот според цивилизованите норми на европейската демокрация остана нереализиран. Няколко пъти те изпълваха улиците и площадите и демонстрираха ясно своите искания, и всеки път тяхната енергия и порив биваха овладявани и насочвани така, че в крайна сметка властта на бившата комунистическа номенклатура и нейните посредници, трансформирали се днес в типична доморасла олигархия, оставаше непокътната. Не без помощта на контролираните медии, слугинажа на социалните науки и техните изявени „експерти“. Както показахме в

---

¹ Показателно е заключението на посочения по-горе анализ Мартин Й. Иванов, който включваме като авторски текст в приложението към второто издание на книгата: „...влиянието на ЕС върху развитието на енергетика от възобновяеми източници в България има амбивалентен характер. От една страна чрез завишаването на критериите за лансиране на новите технологии при производство на електроенергия политическият елит в България получава ясна и стриктна рамка, към която трябва да изпълнява, а от друга – чрез относителната свобода като например при избора на схемите за подкрепа се получава пренос на практики и зависимости... от конвенционалната енергетика, в която процесът на икономическо и политическо преразпределяне, характеризиращо се с корупция и клиентелизъм, е в пълна сила.“

„Мрежите на прехода“, за това немалко допринесоха ценностите и практиките на крайният неолиберален модел на „Вашингтонския консенсус“, които по парадоксален начин обслужваха интересите на тази олигархия.

Нашата надежда е, че този порив и енергия продължават да са налице и макар по конкретни казуси, с големи трудности и срещайки яростна съпротива, те ще успяват да спират най-уродливите форми на икономическа и социална несправедливост. Дали през пролетта на 2013 г. автентичните форми на граждански протест ще успеят да се организират и наложат промяната предстои да видим. Искрено се надяваме този път най-после тези протести да изразяват артикулираните интереси на вече възникнали автономни икономически групи и да придобият адекватна организационна форма и политическо представителство, защото именно това стои в основата на реалната съвременна демокрация. Демокрацията, казват някои мислители, не е само въпрос на призови и лозунги, а на реални интереси, обединени от споделени ценности – както и на куража той да бъде отстояван и налаган чрез борба, понякога жестока. Дали събитията от началото на 2013 г. ще се окажат пролетта на една нова надежда или ще ни вкарат в поредната безизходица, предстои да видим. Има надежда, стига да излезем от странната българска меланхолия (Георги Фотев), от безкрайното ни търпение и спасяването поединично, изтлявайки като нация.

*Иван Чалъков
Иво Христов
Тихомир Митев*

Влиянието на Европейския съюз върху развитието на енергетика от възобновяеми източници в България¹

Мартин Й. Иванов²

ВЪВЕДЕНИЕ

Целта на тази статия е да изследва влиянието на Европейския съюз върху развитието на енергетика от възобновяеми източници в България на примера на вятърната и фотоволтаична индустрии за производство на електрическа енергия като най-нови технологии, навлизачи в българския енергиен сектор.

Развитие на енергетика, която от една страна е подси-гурена откъм енергийни доставки, но от друга е екологично устойчива и конкурентоспособна е водещата философия на ЕС през последните двадесет години. В тази връзка развитието на ВЕИ се смята за разковничето при решаването на тези три разнопосочни задания: енергията от вятъра,

---

¹ Текстът е предварителен вариант на статия, подготвена за печат в сборника „Научни трудове на Русенския университет“, серия 2012 г. Текстът се отпечатва с разрешението на автора.

² Мартин Й. Иванов е докторант в Секция „Общество на знанието: наука, образование и иновации“ в Институт за изследване обществата и знанието, Българска академия на науките; e-mail: martin.j.ivanov@gmail.com.

слънцето, водата и т.н. са сигурни, екологично чисти и чрез съответните мерки (регулации, пазарни механизми и др.) все по-конкурентоспособни на конвенционалните енергийни технологии, базирани на фосилните (изчерпаеми) горива.

Като член на ЕС от 2007 г. България е задължена да прилага европейското законодателство и в частност провежда общата европейска политика в сферата на ВЕИ, случващо се в един традиционен сектор с характерните зависимости от пътя (path-dependencies)¹ и водещо със себе си редица противоречия. От една страна България се спира на модел за подкрепа, т.нар. модел на преференциалните цени, който предполага бързо навлизане на ВЕИ, а от друга чрез най-новите промени във ВЕИ законодателството на практика блокира инвестициите в сектора, което демонстрира трудния баланс между изискванията, произтичащи от европейските регулации и съществуващите социо-технически и икономически предпоставки в енергийния сектор.

Основната теза, която поддържам е, че българските икономико-политически елити провеждат политика във ВЕИ-сектора, съобразявайки се с изискванията на ЕС регулациите, като се опитват колкото е възможно по-дълго да задържат своя контрол върху сектора и отложат преминаването му на пазарни принципи, като контролирано и обслужвайки собствени клиенти допускат навлизането на новите технологии за производство на електрическа енергия. Поради тази причина чрез избора на модела на преференциалните цени, макар в други страни той да е по-успешен за бързото навлизане на ВЕИ, всъщност от една страна се упражнява контрол върху цените на ВЕИ и с това директно върху инвеститорите, а от друга страна – раз-

---

¹ Path-dependencies – концепция, която обяснява защо дадени решения при дадени обстоятелства са ограничени от решения, взети в миналото, при все че миналите обстоятелства вече не са съществени.

ходите за навлизането на новите технологии се поемат от крайните потребители, а не от самия сектор.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД НА ПРАВНАТА РАМКА НА ЕС, КАСАЕЩА ВЕИ

През 1997 г. Европейската комисия публикува Бяла книга за развитие на ВЕИ, с която се инициира стратегически процес и план за промотирането на този вид производство на електрическа енергия. Комисията определя за цел 12% дял на ВЕИ в общата консумация на енергия за 2010 г. Стартира се процес за въвеждане на съответните правни норми. Крайъгълен камък в този процес са приетите директиви 2001/77/ЕС за индикативните цели за дела на ВЕИ в електрическата консумация към 2010 за всички страни-членки респ. 2003/30/ЕС за дела на биогоривата или други възобновяеми горива за транспорта. Първата директива си поставя за цел дял от 21% ВЕИ в общата консумация на електроенергия в ЕС, втората – 2% биогорива за 2005 респ. 5,7% за 2010. След текуща оценка на процеса на имплементиране на общото законодателство във ВЕИ-сектора Комисията излиза с доклад, в който призовава за ревизия на механизмите за подкрепа за ВЕИ. В него тя констатира, че множеството от страните правят слаби усилия за увеличаване на дела на ВЕИ, като дори делът им намалява [1]. Общата незадоволителност с прогреса по постигането на целите води до желание за промяна в законодателството. През януари 2007 г. Комисията представя Пътна карта за ВЕИ като част от пакета мерки, свързани с климатичните промени, с което се анвизира дългосрочна стратегия за развитието на сектора. Целта е да се постигнат двете, смятани за задачи-близнаци: намаляване на емисиите на парникови газове и повишаване на сигурността на енергийни-

те доставки. Комисията предлага формулата „20-20-20“ за задължителни цели към 2020 година, а именно:

- ❖ Намаляване на емисиите на парникови газове минимум с 20% от нивата през 1990 г.;
- ❖ 20% дял на ВЕИ в общата консумация на енергия;
- ❖ Подобряване на енергийната ефективност, за да се спести 20% от общата консумация на енергия.

Пакетът за климатични и енергийни промени бе приет от Парламента и Съвета и през юни 2009 г. стана част от европейското законодателство. В него директива 2009/28/ЕС замени старите директиви като наложи задължителни цели за дела на ВЕИ не само в производството на електроенергия, но и в транспорта, отоплението и охлаждането. Тя въведе административни процедури, правила за гаранции на произхода, статистически трансфери между страните-членки, съвместни проекти между тях и трети страни, достъпа към електропреносната мрежа и т.н. България получи задължителен дял на енергията от ВЕИ в крайното брутно потребление на енергия за 2020 г. от 16%. Освен това се задължава да предостави национален план за действие към 30.06.2010 г. на Комисията, който бива последван от доклади за напредъка на всеки две години. Все пак страните-членки остават свободни в избора си на механизми за подкрепа, както и да решава за микса на самите ВЕИ според специфичните национални потенциали.

Освен за създаване на политическа рамка ЕС предлага механизъм за финансова подкрепа при навлизането на ВЕИ на енергийния пазар. През 2004 г. Стартира т.нар. Фонд за глобална енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници (GEEREF), който улеснява частните инвестиции, като предлага съфинансиране на проекти, които инвестират в тази област. Участието на Фонда варира между 25 и 50% за средни и високо рискови операции и до 15% за нискорискови операции. Специално внимание е отделено

на инвестициите, които са по-малко от 10 милиона евро, тъй като се смята, че търговските инвеститори и международни финансови институции по-рядко оперират в този диапазон.

2. ФИНАНСОВИ МОДЕЛИ ЗА ПОДКРЕПА НА ВЕИ, ПРАКТИКУВАНИ В ЕС

Както споменахме, страните-членки остават свободни в избора си на механизми за подкрепа. В момента се наблюдават два основни модела за подкрепа: т.нар. преференциални тарифи (Feed-In Tariffs) и квотния модел (Quota Model), по-скоро познат като модел на т.нар. зелени сертификати [2]. Последният е по-нов като практика, като въвежда търгуеми квоти (зелени сертификати), разчитайки на пазарните механизми, докато първият разчита на директни субсидии. В идеалния случай и двата модела не включват публични разходи, тъй като разходите за въвеждането на ВЕИ се прехвърлят върху крайния потребител чрез цената на електроенергията. В модела с преференциалните цени или се възприемат фиксирани тарифи над цената на пазара, както е в Германия или се въвеждат премии, допълнително към настоящата пазарна цена, както е в Испания. Този модел е възприет в България, като се прилага германската практика. В квотния модел се превключва от ценова подкрепа към подкрепа на произведеното количество. Той задължава производителите, дистрибуторите или консуматорите или да произвеждат или да купуват определен дял от електрическа енергия, произведена от ВЕИ. На този модел се приписва по-голяма икономическа ефективност, тъй като позволява търговия със зелени сертификати, като по този начин стимулира производството на онази електрическа енергия, която се предлага на пазара с най-малко разходи. Чрез него фактически се създават два отделни пазара или по-скоро отделянето на пазара на електричество от пазара на зелените сертификати, чрез който производителите на ВЕИ-енергия получават своя „зелен“ бонус, с кое-

то компенсират загубата си от неконкурентоспособността им на първия. Това е теорията, емпиричните изследвания показват, че моделът на преференциалните тарифи показва по-добри резултати и по-голям прогрес в развитието на ВЕИ-сектора. Неговата икономическа ефективност все пак търпи критика, тъй като приемането на несъразмерно високи тарифи води до хаотичност и прекалено голямо натоварване на крайния потребител, а прекалено ниски – до практическо спиране на инвестиционното развитие. При квотния модел икономическата ефективност се изразява в подкрепа на специфични технологии, т.е. онези, които имат по-кратък период на възвращаемост на инвестициите като например малките водноелектрически централи. Това от своя страна води до едностранен фокус при развитието на ВЕИ, а поради климатичната специфика на технологиите (пряка зависимост от климатичните условия) – допълнително увеличаване на флукуациите при производството на електрическа енергия. Освен това ефектът на зелените сертификати се разгръща напълно, когато е налице стабилен и в значителна степен предвидим енергиен пазар [3]. Следователно при разглеждането на българския случай ще трябва да се анализира кои аргументи надделяват при избора на единия от двата модела.

3. РАЗВИТИЕ НА ЕНЕРГЕТИКА ОТ ВЕИ В БЪЛГАРИЯ

Развитието на енергетика от ВЕИ от статистическа гледна точка показва постоянно увеличаване на дела им в брутната консумация на енергия от 9,3% през 2007 до 13,8% през 2010 [6], като до 2007 дялът на ВЕИ в електропроизводството се покрива практически изцяло от големите водни централи. Министерството на икономиката, енергетиката и туризма отчита за 2010 г. 11% дял на електрическа енергия, произведена от ВЕИ в брутното вътрешно потребление, с което обявява националната индикативна цел, заложена от директива 2001/77/ЕС, за постигната [7].

Предвид факта, че производство на електроенергия от големи водноелектрически централи почти достига своя теоретичен лимит, следва, че основен принос за постигането на индикативната цел, е благодарение на развитието на производството от нови технологии (вятърни и фотоволтаични централи). През март 2012 г. инсталираната мощност на вятърни електрически централи (ВТЕЦ) достигна 539 MW, като мощностите са се увеличили с 10 % спрямо предходната година, но близо 1,5 спрямо 2007 [4]. При фотоволтаичните електрически централи (ФЕЦ) само за три години (тяхното изграждане започва през 2007 г.) общата инсталирана мощност към края на 2010 достига 21,4 MW, като тяхното увеличение спрямо предходната година е близо четири пъти [8], но по думите на министър Добрев в медиите актуалната обща инсталирана мощност на соларни ВЕИ е 600 MW [5]! Предвид тези резултати и постигането на целите, поставени от ЕС, в последните месеци се разгоряха ожесточени политически дебати относно тяхната цена, ефективност и влияние върху околната среда, което налага анализ на конфликтните линии и стратегиите на българските политико-икономически елити при прилагането на задължителните европейските политики.

4. АНАЛИЗ НА НАСТОЯЩАТА СИТУАЦИЯ ВЪВ ВЯТЪРНАТА И ФОТОВОЛТАИЧНА ИНДУСТРИИ

Какво се случи през последните години след приемането ни в ЕС, че настоящият министър на икономиката, енергетиката и туризма да твърди, че „зелената енергия привлече в България инвестиции от **спекуланти от цял свят**“ [5]? Никъде така гръмка обаче не се появи медийно заглавие, което да оповести, че България изпълнява, а дори преизпълнява стриктните изисквания на ЕС, свързани с енергийните и климатични промени, т.нар. Европа „20-20-20“. Основната ми теза е, че българските елити от една страна подцениха възможностите за развитие на този бизнес в местен, но и в глобален мащаб, а от друга смятаха, че все

още имат достатъчно лостове да контролират цялостния процес и обслужват чрез това своите клиенти. Поради това те освободиха достатъчно голям терен за автентично чуждо и местно предприемачество в сектора, тъй като растеж в тези мащаби, които наблюдаваме във вятърната и фотоволтаична индустрии, не би могъл да се осъществи от тясно олигархични клиенти. Но нека първо направим кратък исторически преглед на този процес.

Както посочихме, политиката за развитие на ВЕИ е част от общата политика на ЕС за предотвратяване на климатичните промени, която през последните години придобила задължителен характер. Как се разви в България този въпрос от началото на новото хилядолетие? България започва преговорния процес с ЕС през 1999 г., през 2001 г. е отворена глава „Енергетика“. В отговор на това се изготвя нов Закон за енергетиката, в който влиза обособена глава за производство на енергия от ВЕИ. Залагат се национални индикативни цели като процент от годишното брутно потребление на електроенергия за 10 години и се въвежда система за задължително изкупуване на преференциални цени на ВЕИ със сертификат на произход до въвеждането на механизъм за търговия със зелени сертификати. На основание чл. 161 ал. 4 министърът определя минимални задължителни квоти за 10 години на всеки производител на електроенергия като процент от общото годишно производство. Очевидно е желанието на законодателя да въведе квотния модел за подкрепа на ВЕИ, като моделът с преференциалните цени се разглежда като преходен. Аргументацията е, че последният е скрита форма на субсидиране, а зелените сертификати са окачествени като „обичайна практика“ в ЕС [12]. Какво наложи тогава все пак да се запази „непазарния“ модел на подкрепа на ВЕИ, при все че целия сектор на енергетиката е в процес на либерализиране и приватизиране? Очевидно осъществяващите тези икономически реформи елити не се водят от никакви неолиберални идеологически парадигми, а си служат с рето-

риката на различните икономически рецепти според техните тясно конюнктурни интереси. Според Чалъков това е „скрита“ стратегия за запазване на икономическата власт по време на прехода, осъществявана от страна на партийната номенклатура [15]:

Запазвайки официалната реторика за икономически реформи и необходимостта от подкрепа на предприемаческата инициатива на трудещите се, нейните представители през това време овладяват стоковите запаси, държавния финансов ресурс и спестяванията на населението. Те достатъчно рано придобиват реални икономически ресурси, с които стартират изграждането на своите посреднически структури като нови бизнес начинания...

По време на целия процес на реформи, обобщават авторите на изследването, се създава една полупазарна среда, чрез която „се постигаше ефектът на „великата криминална революция“ – по един напълно легален начин“. Очевидно в тази среда при избора на модел за подкрепа на ВЕИ няма да се изхожда от някакви „висши“ идеали като екологизирине, модернизирание или либерализирание на българската енергетика, а от стратегия за възможно по-голям контрол върху активите ѝ и овладяване на стратегически бизнес отрасли, обслужвани от посреднически клиенти. В случая, въпреки че ЕС постепенно налага все по-строги изисквания за развитие на ВЕИ-сектора, относителната свобода, която се предоставя по въпросите за избор на модел за подкрепа, ценова политика, енергиен микс и редица други въпроси, уреждани чрез подзаконови нормативни уредби, позволява на българските елити на прехода, независимо от партийната им окраска, да контролират изкъсо развитието на сектора и създават среда, в която да обслужват съответните им политико-икономически клиенти. Моделът на преференциалните тарифи в частност се оказва много удобен инструмент за разпределяне на финансов ресурс

върху фирми, близки до властта и контролиране на потока на чуждестранните инвестиции. Освен това като цяло българската енергетика запази един относително централизиран, полупазарен модел на управление, което създава предпоставки за корупционни практики и клиентелизъм, които се прехвърлиха и в относително новите сфери като развитието на производство на електроенергия от ВЕИ. Подкрепа за това твърдение ми дават проведени интервюта с представители на чуждестранни инвеститори, но и с български предприемачи, решили да инвестират в сектора. Те констатираха, че „всички бивши енергийни министри, всички бивши „светила“ са свързани с такива фирми, макар и непряко“ [10]. Коментарът на представител на ЕРП е, че НЕК като структура е „непрозрачна, неработеща и неефективна“ и продължава за това как „в пресата се говори за „лоши“ ВЕИ и цената на електроенергията расте заради тях, а НЕК на практика чрез политиците „блокира“ развитието на ВЕИ, за да бъде облекчена мрежата“ [8]. Използването на постоянните промени в закона за ВЕИ е практика както при настоящия, така и при предходния кабинет, която очевидно обслужва лобистки интереси. Последните взаимни обвинения, които си отправиха чрез медиите ГЕРБ, БСП и ДСБ, демонстрират нарастващото напрежение в сектора. Факт е, че законът за ВЕИ от 2007 г. за краткото си съществуване е променян три пъти, като само през 2009 – два, а приетият през 2011 Закон за енергията от възобновяеми източници (ЗЕВИ) също вече два пъти се променя. Очевидно преразпределянето на сектора е в пълен ход.

Въпросът с присъединяването и достъпа към мрежата е друг спорен момент и инструмент за преразпределяне на влиянието, когато се коментира темата с ВЕИ. ЕРП обвиняват НЕК, че прави придвижване на „свои“ големи инвеститори напред в списъка, въпреки че по хронологията са би трябвало да бъдат присъединени след договорите на ЕРП [11]. От големите инвеститори от своя страна твърдят, че ЕРП присъединява без да се съгласува с НЕК [9], с което

натоварват така или иначе ограничения капацитет на мрежата. Големото струпуване на ВяЕЦ в Североизточна България например води до изключване, респ. редуциране на мощности при по-голяма скорост на вятъра. От това главно търпят загуби големите ВяЕЦ, защото са свързани директно с далекопреносната мрежа (110 kV) на НЕК и биват централно регулирани от диспечерските пунктове. Поради тази причина те са по-чувствителни заради присъединяването на по-малки мощности директно към електроразпределителната мрежа (20 kV), контролирана от ЕРП, с което реално се намалява техният дял. На този етап капацитетът на т.нар. електропреносен „пръстен“ в района е 280 MW, а има над 400 MW инсталирани мощности! От своя страна малките инвеститори твърдят, че предпочитат умишлено ЕРП пред НЕК, защото „при над 5 MW [когато свързването става през НЕК], нали, което Ви е ясно на Вас, комисионите стават много по-големи, несравнимо“ [7]. Обобщението, което се налага, ще го дам с цитати на мои събеседници, които не скриват от една страна своето разочарование: „така, че нещата са преплетени много политически, всякак... а, в енергетиката пък съвсем“ [13], а от друга – включват тези „фактори“ в обичайната си предприемаческа стратегия: „трябваше да вкараме във фирмата политически ангажирани лица, за да можем да продължим“ [14].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение можем да обобщим, че влиянието на ЕС върху развитието на енергетика от възобновяеми източници в България има амбивалентен характер. От една страна чрез завишаването на критериите за лансиране на новите технологии при производство на електроенергия, политическият елит в България получава ясна и стриктна рамка, към която трябва да изпълнява, а от друга – чрез относителната свобода като например при избора на схемите

за подкрепа, се получава пренос на практики и зависимости, т.е. т.нар. „зависимости от пътя“, от конвенционалната енергетика, в която процесът на икономическо и политическо преразпределяне, характеризиращо се с корупция и клиентелизъм, е в пълна сила.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament „The Renewable Energy Progress Report: Commission Report in accordance with Article 3 of Directive 2001/77/EC, Article 4(2) of Directive 2003/30/EC and on the implementation of the EU Biomass Action Plan, COM(2005) 628“; 24.04.2009, достъпен на: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0192:FIN:EN:PDF>.
- [2] Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC 2009/28/EC.
- [3] Ringel, M., Fostering the use of renewable energies in the European Union: the race between feed-in tariffs and green certificates, *Renewable Energy* 31, 2006, 1–17.
- [4] Българска ветроенергийна асоциация, официална уебстраница достъпна на: http://bgwea.org.server14.host.bg/Bulgarian/Installed_Wind_in_Bulgaria_BG.html.
- [5] Днес dnes.dir.bg, Добрев: „Печатна грешка“ обрекла държавата да плаща милиарди за фотоволтаици, 12.07.2012, статия достъпна на: <http://dnes.dir.bg/news/deljan-dobrev-11492695>.
- [6] Евростат, официална уебстраница, достъпна на: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/europe_2020_indicators/headline_indicators.
- [7] Министерство на икономиката, енергетиката и туризма. Доклад за постигане на националните индикативни цели за потребление на електрическа енергия, произведена от възобновяеми енергийни източници през 2010 г., София, 2011, 4.

-
- [8] Министерство на икономиката, енергетиката и туризма. Доклад за постигане на националните индикативни цели за потребление на електрическа енергия, произведена от възобновяеми енергийни източници през 2010 г., София, 2011, 13.
- [9] Интервю с експерт в Комисия по енергетика, Народно събрание, 21.12.2004 г.
- [10] Интервю с български предприемач във ВЕИ, 14.07.2009 и 18.08.2011 г.
- [11] Интервю с представител на ЕРП, 01.06.2012 г.
- [12] Интервю с представител на чуждестранен инвеститор, 15.05.2012 г.
- [13] Интервю с български предприемач във ВЕИ, 26.01.2012 г.
- [14] Интервю с български предприемач, 01.06.2012 г.
- [15] Чалъков, И., И.Христов, Т.Митев. Черните дупки на българската енергетика. Трансформацията на електроенергийния комплекс в България след 1989 г. и отражението ѝ в икономическите и политическите практики днес. София, 2011, 73.

